

Research paper
Year (Vol.), ...-, Season, 2025

Morphopragmatics in Persian

Shadi Davari¹

¹ Ph.D in Linguistics, Lecturer at Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
Email: shadi_davari@atu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 13 September 2024

Accepted: 25 September 2025

Keywords:

morphology,
morphopragmatics,
affix,
clitic,
Persian

ABSTRACT

Morphopragmatics is the study of the relationship between morphology and pragmatics. This term covers the area of the general pragmatic meanings of morphological elements, i.e. affixes and clitics. Following Dressler and Merlini Barbaresi (1994) and Keifer (2007), the present contribution bears an attempt to investigate the presence of morphopragmatic elements in Persian. The data show that Persian employs the threefold morphologic members namely inflectional and derivational affixes as well as clitics to encode pragmatic meanings. In this regard, it was observed that Persian recruits the enclitic =hā as a basically pragmatic element, with no lexical source meaning bearing the warning notion. A phenomenon which has rarely been observed among languages of the world since the pragmatic elements primarily bear lexical meanings. Furthermore, analyzing the mere pragmatic value of the vocative suffix, which does not lead to attribute it to the inflectional or derivational affixes, the paper suggests a third class namely pragmatic affixes.

Cite this article: Davari, Sh (2025). "Morphopragmatics in Persian". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, Year (Vol.), ...-.....

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2025.141019.1163](https://doi.org/10.22034/jls.2025.141019.1163)

1. Introduction

Morphopragmatics is an interdisciplinary area that reveals how morphological forms are pragmatically loaded, not just encoding grammatical relations, but negotiating meaning, stance, politeness, emphasis, and context. It spans typological, theoretical, and sociolinguistic perspectives, showing how language form and social function are deeply intertwined. The research branch is devoted to affixes and other morphological devices whose meaning appears to be primarily located in pragmatics. These devices exhibit no stable semantic value and their meaning seems to be often elusive. Following Dressler and Merlini Barbaresi (1994) and Keifer (2007), the present contribution bears an attempt to investigate the presence of morphopragmatic elements in Persian. In doing so, we do subscribe to a pragmatics of communication, which investigates "how to analyze pragmatic phenomena that take place in the course of a communicative process". The point of inquiry in this research are as follows: (1) Does Persian employ morphological devices in order to verbalize pragmatic meanings in discourse? (2) In this case, which context-sensitive interpretations beyond literal semantic meanings are conveyed? (3) And which of the morphological units are involved in encoding the pragmatic and context-dependent meanings?

2. A brief note of previous works

This section will review certain studies on morphopragmatics, examining how morphological forms namely inflections, derivations, clitics, etc., are used or interpreted depending on context and pragmatic goals, both among Iranian and foreign researchers. Unfortunately, among Iranian researchers, contrary to foreign researchers, very little effort has been made to account systematically for the dependence on, and contribution to, the speech situations in which both morphology and pragmatics typically occur. However, it should be confessed that the field has not been vastly investigated even among foreign researchers compared to other linguistic domains. The only academic research paper on morphopragmatics in Persian belongs to Najafian et al. (2015) who demonstrate that the attributive suffixes “-i, -in, -ine, āne, -gān, -gāne, -iye, -ye” in Persian, in addition to the encoding of the source and central attributive and relational meanings, manifest peripheral meanings e.g. possession, resemblance, possibility, necessity, origin, direction, extremity, manner, position and rank, range, and quantity which are pragmatic in nature. As for the foreign researchers, the most foundational work, Dressler and Merlini-Barbaresi (1994) should be noted. In their epoch-making research, they define morphopragmatics as the study of how word-formation processes are employed for pragmatic purposes, i.e. how morphological devices extend beyond their denotational meaning to encode speaker stance, politeness, irony, affect and social meanings. Keifer’s (2007) book chapter on morphology and pragmatics is another seminal work which argues that some morphological rules inherently contain pragmatic variables, e.g. diminutives and evaluatives whose interpretation depends on speech-situation and speaker stance. Furthermore, Booij (2010) incorporating morphopragmatics into his framework of “Construction Morphology” defines it as “the interaction between morphology and pragmatics and argues that word-formation cannot be fully explained at

the semantic level alone inasmuch as pragmatic enrichment is essential. These works are considered groundbreaking because they shifted attention away from purely semantic description of morphology and showed that contextual meaning is central to understanding the function of pragmatic markers encoding cotext-related meaning e.g. politeness, humbleness, endearment, affection, humiliation and so forth. These insights laid the foundation for morphopragmatics as a distinct field within morphology and pragmatics

3. Theoretical framework

The present contribution has been built in line with Dressler and Merlini Barbaresi (1994)'s and Keifer (2007)'s idea of morphopragmatics. We can metaphorically think of the pragmatics of communication in terms of a theatrical representation, where we analytically distinguish a static and a dynamic dimension. A) The static dimension is made up of the setting, the stage, and the dramatis personae (cast). B) The dynamic dimension is made up of the actions planned and performed by the actors. Let us identify the static dimension with the "speech situation" and the dynamic dimension with the "speech event". Morphopragmatics can be defined as the area of the general pragmatic meanings of morphological rules, that is, of the regular pragmatic effects produced when moving from the input to the output of a morphological rule. As happens in morphology in general, morphologically irregular patterns are not central to morphopragmatics, for example, suppletive personal pronouns, morphotactically opaque patterns, and, particularly, extragrammatical operations are marginal. A morphological rule is relevant for morphopragmatics if it contains a pragmatic variable which cannot be suppressed in the description of its meaning. Our definition includes within morphopragmatics the (morphologically relevant) "pragmatic conditions on linguistic rules" that Levinson (1979: 217-218) considers as part of pragmatics. But the scope of morphopragmatics is much wider. According to our definition, morphopragmatics is to be strictly distinguished from a) morphosemantics; b) lexical semantics of morphology; c) lexical pragmatics of morphology; d) pragmatics of syntactic constructions: a) Morphosemantics deals with the semantic meanings of morphological rules, that is, with regular denotational or connotational semantic change between inputs and outputs or morphological rules of word formation or inflection. When studying morphosemantics, one can dispense with the pragmatics of speech situations, speech acts, speaker and hearer strategies. That is, all pragmatic variables can be suppressed when describing the semantic meaning of a morphological rule. b) Lexical semantics of morphology deals with the denotational and connotational semantics of morphologically complex words, particularly of the semantic idiosyncrasies of each individual output of a morphological rule. That is, it treats word meaning, whereas word formation meaning is treated by morphosemantics. c) Lexical pragmatics of morphology deals with idiosyncratic pragmatic meanings/effects of individual, morphologically complex words. All the self-proclaimed pragmatic studies of word formation we are aware of belong here. d) It makes little sense to speak of the morphopragmatics of inflectional rules unless this can be clearly distinguished from the pragmatics of syntactic constructions (which trigger the application of

these inflectional rules). Since the main function of inflectional morphology is to signal syntactic categories, morphopragmatics of inflection is rather marginal. However, the present contribution will demonstrate that morphopragmatics of inflection is thoroughly central in Persian.

4. Research methodology

Data collection and analysis were carried out through a descriptive analytical analysis, based on Modern Persian corpora and web data to register pragmatic correlates. In this regard, the morphological choices being sensitive to pragmatic variables, e.g. politeness, humbleness, indexical information beyond pure lexical/semantic content and the like, through the corpora were extracted and classified based both on their morphological form (affixes or clitics) and the potentially pragmatic variable encoded.

5. Conclusion

The data show that Persian employs the threefold morphologic members namely inflectional suffixes (e.g. Person markers depicting politeness, respect and honor, humbleness, and author pluralization (metaphoric plural)), and derivational affixes (e.g. affixes expressing diminution, humiliation, and ingratiation) as well as clitics (e.g. those portraying informal discourse, warning, and emphasis) to encode pragmatic meanings. In this regard, it was observed that Persian recruits the enclitic “=hā” as a basically pragmatic element, with no lexical source meaning bearing the warning notion. A phenomenon which has rarely been observed among languages of the world since the pragmatic elements primarily bear lexical meanings. Furthermore, analyzing the mere pragmatic value of the “vocative” suffix, which does not lead to attribute it to the inflectional or derivational affixes, the paper suggests a third class namely “pragmatic affixes”.

نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی

نظریه و کاربرد

دوره ۴، شماره ۴، شماره پیاپی ۱۴۰۴، فصل ۱۴۰۴، ص ۱۴۰۴-...

صرف کاربردشناسی در فارسی

شادی داوری

۱. شادی داوری، دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، مدرس دانشگاه علوم پزشکی، تهران، ایران. shadi_davari@atu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

صرف کاربردشناسی مطالعه ارتباط میان صرف و کاربردشناسی است. در این حوزه، عموماً آن دسته از وندها و واژه‌بست‌ها مورد واکاوی قرار می‌گیرند که رمزگذاری اطلاعات کاربردشناسی را برعهده دارند. در این پژوهش برآنیم تا با پیروی از مطالعه رده‌شناختی درس‌لر و مریلینی باربارسی (۱۹۹۴) به مطالعه این حوزه در فارسی بپردازیم. داده‌ها حاکی از آنند که هر سه مقوله صرفی وند تصریفی، وند اشتقاقی و واژه‌بست در فارسی، رمزگذاری مفاهیم کاربردشناسی را برعهده دارند. داده‌ها همچنین نشان می‌دهند که علاوه بر مفاهیم کاربردی وندهای تصریفی و اشتقاقی، مفاهیم هشدار و اخطار از سوی واژه‌بست «=ها» (=) و مفهوم خطاب و بزرگی و جلب توجه مخاطب از رهگذر وند منادای «-ا» در فارسی بیان می‌شوند. نکته‌ای که پژوهش حاضر به آن اشاره می‌کند هویت صرفی این اجزاء صرفی اخیر است که نه در حوزه تصریف و نه در حوزه اشتقاق می‌گنجند، بلکه عناصری صرفاً کاربردی هستند.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۲۳ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۳ آذر ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی:

صرف،

کاربردشناسی،

واژه‌بست،

وند،

فارسی

استناد: داوری، شادی (۱۴۰۴). «صرف کاربردشناسی در فارسی». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، دوره (شماره)، ۱۴۰۴-...

حق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: [10.22034/jls.2025.141019.1163](https://doi.org/10.22034/jls.2025.141019.1163)

۱. مقدمه

کاربردشناسی، دانشی است که از رهگذر آن، ارتباط ساخت زبانی با پدیده‌های بافتی مورد واکاوی قرار می‌گیرد. دانشی که به کشف سازوکارها و انگیزه‌های عملکردی می‌پردازد که در ماورای هر گزینشی در زبان به هنگام استفاده از آن حضور دارد. این پدیده‌های بافتی که بر انتخاب یک واحد زبانی اثر می‌گذارند می‌توانند از یک سو شامل هستارهای زمان، مکان، روابط و موقعیت اجتماعی و نقش متقابل شرکت‌کنندگان گفتمان باشند و از سوی دیگر، راهبردها، هدف‌ها، برنامه‌ها و منظور و مفهوم گوینده را دربرگیرند. اگر مفاهیم کاربردی در زبان از سوی اجزای صرفی رمزگذاری شوند، حوزه «صرف کاربردشناختی»^۱ پا به عرصه وجود می‌گذارد. صرف کاربردشناختی، مطالعه ارتباط میان دانش صرف و دانش کاربردشناسی است. در این حوزه، عموماً آن دسته از اجزای واژه (وندها و واژه‌بست‌ها) مورد واکاوی قرار می‌گیرند که رمزگذاری اطلاعات کاربردشناختی را برعهده دارند. سؤالی که پژوهش حاضر در پی ارائه پاسخی در خور به آن است، این است که آیا در زبان فارسی نیز، مفاهیم کاربردشناختی از رهگذر اجزای واژگانی چون وند و واژه‌بست بیان می‌شوند یا نه؟ برای پاسخ به این سؤال، منابع مکتوب زیادی از فارسی نو امروز و فارسی نو متقدم بررسی گردید، همچنین به مکالمات روزمره فارسی زبانان در موقعیت‌های مختلف زبانی توجه و شواهد کاربرد اجزای زبانی در بیان مفاهیم کاربردشناسی ثبت گردید. داده‌های گردآوری شده نشان دادند که هر سه مقوله صرفی وند تصریفی، وند اشتقاقی و واژه‌بست در فارسی، اجزایی را به منظور رمزگذاری مفاهیم کاربردشناختی به خدمت می‌گیرند. این مختصر شامل پنج بخش است. در بخش بعد اشاره مختصری به تنها پژوهشی که در این زمینه و در زبان فارسی انجام شده است می‌کنیم، در بخش سوم به انگاره نظری پژوهش می‌پردازیم و در بخش چهارم، تحلیل داده‌ها را ارائه خواهیم نمود. بخش پنجم نیز به ارائه یافته‌های پژوهش اختصاص خواهد یافت.

۲. پیشینه پژوهش

صرف کاربرد شناختی را می‌توان شاخه‌ای فرعی از صرف، بخشی از علم زبان‌شناسی، دانست که به نسبت حوزه‌های اصلی صرف، حتی در میان زبان‌شناسان غیرایرانی نیز، واکاوی عمیق نشده است. شاخص‌ترین آثار منتشرشده در این حوزه را می‌توان کتاب درسلر و مرلینی باربارسی^۲ (۱۹۹۴) و مقاله کيفر^۳ (۲۰۰۷) دانست. در فارسی نیز، مطالعه نجفیان و همکاران (۱۳۹۴) را شاید بتوان تنها مطالعه جدی در این حوزه دانست. ایشان در این مطالعه نشان می‌دهند که به کارگیری پسوندهای نسبت‌ساز زبان فارسی یعنی «-ی»، «-ین»، «-ینه»، «-گان»، «-گانه»، «-انه»، «-ئیه/یه»، از سوی گویشوران، غیر از مفاهیم هسته‌ای «منسوب به» و «مربوط به»، در بعضی از کلمات، رمزگذاری برخی مفاهیم حاشیه‌ای از قبیل دارندگی، شباهت، امکان، الزام، منشأ، جهت، غایت، مرتبه، شیوه، محدوده، کمیت،

^۱ morphopragmatics^۲ Dressler & M. Barbaresi^۳ Kiefer

واسطه و ... را سبب می‌شود که درواقع این مفاهیم ثانویه به حوزه کاربردشناسی مرتبط می‌شود. پژوهش ایشان، در عین این‌که پژوهشی بسیار ارزشمند و یکتا در حوزه صرف کاربردشناختی محسوب می‌شود به مصادیقی از پسوندهای نسبت با معنای کاربردشناسی اشاره دارد که نیازمند تحقیقی عمیق‌تر است و به برخی از آنها در قسمت یافته‌ها پرداخته می‌شود.

۳. مبانی نظری و روش پژوهش

در پژوهش حاضر، دیدگاه‌های نظری حداقل دو اثر مهم در حوزه صرف کاربردشناختی یعنی درس‌لر و مریلینی-باربارسی (۱۹۹۴) و کيفر (۲۰۰۷) برای کشف و تحلیل اجزای واژگانی فارسی که در کاربردشناسی به خدمت گرفته می‌شوند، به عنوان انگاره پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. درس‌لر و مریلینی-باربارسی (۱۹۹۴)، در مونوگرافی که با عنوان «صرف کاربردشناختی» گردآوری نموده‌اند، به وندها و دیگر اجزای واژگانی‌ای پرداخته‌اند که به باور ایشان، معنای اولیه‌شان از کاربرد زبان برخاسته‌است. به باور ایشان، ارزش مستقل کاربردشناختی این اجزا عموماً از سوی زبان‌شناسان، مورد بی‌اعتنایی قرار گرفته و کوشش‌های اندکی برای بررسی نظام‌مند ارتباط این عناصر کاربردشناختی به موقعیت گفتاری که در آن حضور پیدا می‌کنند به انجام رسیده‌است. با وجود این، ایشان معترفند که کشف این معنای کاربردشناختی، امری دشوار است، چرا که دانش کاربردشناسی، خود، حوزه‌ای بزرگ، غیرنظام‌مند، بی‌بند و بار، تاحدودی بدون چارچوب مشخص و بی‌قاعده است. از این رو ضروری است که برای چنین مطالعات نظام‌مندی، جایگاه مشخصی را درمیان مجموعه‌ای عظیم از رویکردهای گوناگون به کاربردشناسی اتخاذ نمود. در نخستین گام باید تمایز میان معنی‌شناسی و کاربردشناسی را به صورتی بسیار کلی مشخص نمود و بدین منظور معنی‌شناسی، مطالعه آن بخشی از معنای واژه دانسته می‌شود که پس از کنارگذاشتن تمام متغیرهای کاربردی از معنای واژه به جا می‌ماند. درس‌لر و مریلینی-باربارسی (۱۹۹۴: ۴) بر کاربردشناسی ارتباط^۱ تأکید دارند، یعنی چگونگی تحلیل آن کاربردشناسی‌ای که در خلال ارتباط شکل می‌گیرد. ایشان، با نگاهی کلی، کاربردشناسی ارتباط را مشتمل بر دو بُعد می‌دانند: (۱) موقعیت گفتار^۲. (۲) رخداد گفتار^۳. بُعد موقعیت گفتار، بُعد ایستای کاربردشناسی ارتباط و متشکل از اجزای زیر است^۴: (۱) نقش‌های شرکت‌کنندگان در گفتار و

^۱ pragmatics of communication

درس‌لر و مریلینی-باربارسی (۱۹۹۴: ۴) بر این نکته تأکید می‌کنند که صرف کاربردشناختی می‌تواند به مطالعه کاربردشناسی به مثابه یک فرآیند شناختی هم پردازد که به هنگام تفکر یا صحبت کردن با خود در سکوت و در فضایی غیرارتباطی به وقوع می‌پیوندد، ولی از آنجا که داده‌های چنین پژوهشی که از تفکرات بشری گردآوری می‌شود یا بر اساس شم زبانی نگارندگان یا گزارشات افراد دیگر است، قابل اعتماد نبوده و از این رو ایشان تنها به موارد واقعی کاربرد شناسی در روند ارتباطات کلامی پرداخته‌اند.

^۲ speech situation

^۳ speech event

^۴ درس‌لر و مریلینی باربارسی (۱۹۹۴: ۵) به صورت استعاری، کاربردشناسی ارتباط را به صحنه تئاتر تشبیه کرده‌اند که از دو بُعد ایستا (صحنه نمایش، پرسوناژها و چشش صحنه) و پویا (بازی بازیگران و دیالوگ‌های اجرا شده) تشکیل شده‌است.

ویژگی‌ها و روابط بینشان، ۲) مکان، زمان و چینش کلی ارتباط، ۳) ابزارهای کلامی و غیرکلامی ارتباط. ساختار اجتماعی شرکت‌کنندگان در مکالمه، این سه گروه مؤلفه موقعیت گفتار را به هم متصل می‌کند. چنین است که شرکت‌کنندگان، صورت‌های زبانی را به طور مستقیم به متن مرتبط می‌کنند، یعنی تنها از مسیر کاربرد زبان و نه معنای زبان. بُعد دوم یعنی بُعد رخداد گفتار بر کنش‌ها و تعاملات کلامی و غیرکلامی شرکت‌کنندگان در مکالمه، به شکلی که پیرو هنجارها و ساختار اجتماعی است دلالت دارد. در پژوهش حاضر، مطالعه رده‌شناسی کیفر نیز به عنوان انگاره‌ای نظری در خصوص طبقه‌بندی اجزای صرفی که وظایف کاربردشناسی دارند مورد استناد قرار گرفته‌است. کیفر (۲۰۷:۲۷۲) با ارائه شواهد متعددی از زبان‌های دنیا نشان می‌دهد که چگونه دانش صرف، به طور واضح، می‌تواند بخشی از دانش کاربردشناسی باشد. او بر این باور است که صرف، به دو بخش کلی تقسیم می‌شود: صرف دستوری که قانون مدار است و از این رو بخشی از دستور زبان به شمار می‌رود و صرف برون‌دستوری که همان صرف کاربردشناسی است. کیفر این حوزه را به سه زیر حوزه تصریف و اشتقاق و ترکیب تقسیم می‌کند و در هر زیرحوزه، شواهدی از زبان‌های دنیا ارائه می‌کند. پژوهش پیش رو با اتخاذ نگاهی که درس‌لر و مریلینی بارباسی و نیز کیفر به ارتباط میان صرف و کاربردشناسی دارد، به بررسی وندهای تصریفی، اشتقاقی و نیز واژه‌بست‌های فارسی پرداخته‌است و از آن میان، اجزایی را که به نظر می‌رسد، مفاهیم کاربردشناختی را رمزگذاری می‌کنند، انتخاب و با توجه به مفهوم کاربردشناختی رمزگذاری شده، مورد بررسی مجدد قرار داده‌است. داده‌های پژوهش از میان منابع مکتوب و نیز گفتگوهای روزمره فارسی‌زبانان گردآوری شده و به روش کیفی و با پیروی از انگاره نظری پژوهش مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

۴. تحلیل داده‌ها

بررسی داده‌های زبان فارسی نشان می‌دهند که زبان فارسی از رهگذر وندهای تصریفی، وندهای اشتقاقی، یک وند کاربردی و واژه‌بست‌ها به جز مفاهیم دستوری و معانی واژگانی، مفاهیم کاربردشناختی را نیز رمزگذاری می‌کند. در ادامه به ارائه این اجزای صرفی و نقش‌های بیان‌شده از سوی آن‌ها می‌پردازیم.

۱.۴ کاربردشناسی و وندهای تصریفی^۱

تصریف را باید آن بخش از دانش صرف دانست که اساساً ابزار رمزگذاری نقش‌های نحوی است، به بیان دیگر، تصریف حوزه‌ای از کاربرد واژگان است که در آن، واژه، به آن شکلی در می‌آید که

^۱ نغزگوی کهن (۱۴۰۰: ۸۸) اگرچه به صورت شفاف به وندهای تصریفی کاربردی در حوزه صرف کاربردشناختی اشاره نمی‌کند، اما آن دسته از اعضای نظام صیغگان را که می‌توانند با بیش از یک معنا در جمله به خدمت گرفته شوند، مسبب پدیده بیش‌عضوی صیغگانی می‌داند. منظور از بیش‌عضوی این است که در یک سلول صیغگان به جای یک صورت تصریفی یا تکمیلی، دو یا چند صورت تصریفی یا تکمیلی وجود داشته باشد. در پژوهش حاضر، تمام موارد وندهای تصریفی که معانی کاربردی دارند، به بیش‌عضوی صیغگانی می‌انجامند.

نیازمندی نحو است. با این وجود، مواردی در فارسی مستند است که وندهای تصریفی، مفاهیم کاربردشناختی را بیان می‌کنند. این وندها به عنوان نقش اولیه خود، مفاهیم تصریفی وابسته به نحو را رمزگذاری می‌کنند، اما در مواردی نیز می‌توانند بیانگر مفاهیمی باشند که مرتبط با بافت موقعیت است. در ادامه به این اجزای تصریفی می‌پردازیم.

۱.۱.۴ شناسه‌ها

شناسه‌ها وندهای تصریفی هستند که مطابقت میان فاعل و فعل را برقرار می‌کنند، از این رو بدیهی است که حوزه عملکرد این اجزای تصریفی، نحو جمله است. شاید با شنیدن عنوان «شناسه» تنها تصویری که به ذهن متبادر می‌شود این است که شناسه، خصوصاً در زبان ضمیراندازی چون فارسی، مشخص‌کننده شخص و شمار فاعل است. با این وجود، مشاهده می‌شود که در فارسی، شناسه‌ها، بیان مفاهیمی فراتر از مطابقت فعل و فاعل و مشخص نمودن شخص و شمار فاعل را برعهده می‌گیرند، در واقع گوینده با به کاربردن صورت خاصی از شناسه، درصدد برقراری مطابقت میان فعل و فاعل یا نشان دادن شخص و شمار فاعل نیست، بلکه در پی آن است که مفاهیمی کاربردشناختی ازجمله ادب، فروتنی و یا تحقیر را از رهگذر شناسه به خدمت گرفته شده رمزگذاری نماید. در کاربرد اخیر، شما با دیدن شناسه، فاعلی را ادراک می‌کنید که درواقع، با فاعل واقعی، به لحاظ شخص و شمار متفاوت است و این فاعل متفاوت که از رهگذر شناسه مشخصی به شما شناسانده می‌شود، مفهوم گزاره‌ای ندارد، بلکه با مفاهیمی کاربردی همراه شده‌است. همان‌طور که پیشتر اشاره گردید، یکی از کاربردهای زبان، رمزگذاری مفهوم ادب در مواجهه با مخاطب است. یکی از مدل‌های مهم و تقریباً کلاسیک در مورد «ادب» از سوی براون و لوینسون (۱۹۸۷) ارائه شده‌است. آن‌ها از رهگذر ارائه‌ی مفهوم «وجه» (که مفهومی اجتماعی-روانشناختی است) سعی می‌کنند تعریف ادب را به شیوه‌ای جهانی ارائه کنند. منظور از وجه همان تصویری است که فرد از خود یا جایگاه خود در رابطه با دیگران در ذهن دارد. در ادامه به شناسه‌هایی که رمزگذار مفهوم کاربردی ادب هستند اشاره می‌کنیم.

۱.۱.۴ شناسه دوم شخص جمع به جای دوم شخص مفرد

در بسیاری از فرهنگ‌ها صورت دوم شخص مفرد بیش از همه صورت‌ها وجهه را تهدید می‌کند و همین امر موجب به وجود آمدن عبارات ارجاعی خاصی می‌شود، در آن‌ها صورت‌های جمع یا سوم شخص برای اشاره به یک مخاطب منفرد به کار می‌رود تا اشاره‌ای مستقیم به مخاطب نشود. در فارسی، شناسه دوم شخص جمع برای دوم شخص مفرد، به منظور رعایت ادب و احترام و تکریم و کاربرد مؤدبانه زبان و به کار گرفته می‌شود و در این کاربرد، مبین معنای «صرفی» خود یعنی مطابقت با فاعل دوم شخص جمع نیست و تنها و تنها معنای کاربردی «ادب» را رمزگذاری می‌کند.

(۱) اختیار دارید حاج آقا ... شما خودتون صاحب اختیارید (صمدی ۱۳۵۷:۱۳۲).

(۲) بنده نوازی فرمودید (گفتگوی روزمره).

۲.۱.۱.۴ شناسهٔ سوم شخص جمع برای سوم شخص مفرد

نغزگوی کهن (۳۷۰:۱۳۹۴) بر آن است که استفاده از مطابقهٔ جمع برای کنترل کنندهٔ مفرد در زبان فارسی سابقهٔ طولانی دارد و در متون متقدم فارسی نیز دیده می‌شود. این موضوع در به کارگیری شناسهٔ سوم شخص جمع برای فاعل سوم شخص مفرد نیز صحت دارد و کاربرد آن، رعایت ادب و احترام نسبت به سوم شخص مفرد از سوی گوینده است. به بیان دیگر، وند تصریفی سوم شخص جمع در کنار فاعل سوم شخص مفرد، وندی کاربردی قلمداد می‌شود.^۱

(۳) به مدت سه روز رسول علیه السلام به خانه خواجه باشیدند.^۱

(۴) پس پیغمبر با علی عقد برادری بستند.

۳.۱.۱.۴ شناسهٔ سوم شخص مفرد برای دوم شخص مفرد

در متون قدیمی فارسی برای ابراز ادب گاهی فعل امر عادی برای دوم شخص مفرد به کار نمی‌رفته و به جای آن صورت‌های التزامی فعل با «شناسه‌ی سوم شخص مفرد» استفاده می‌شده است، به بیان دیگر، استفاده از جزء تصریفی شناسهٔ سوم شخص مفرد به جای جزء تصریفی شناسهٔ دوم شخص مفرد در این بافت موقعیت و به منظور رمزگذاری ادب، تنها به دلایل کاربردی صورت گرفته و از این رو نشانه‌ای از صرف کاربرد شناختی است.

(۵) سلطان گفت خواجه مظفر برقرار باشد و هیچ خود را مشوش نکند و طعامی که هست بیارد (کشاورز ۱۳۷۱: ۸۴۲).

در جملهٔ اخیر امیرالمؤمنین حاضر بوده، ولی نویسنده/ گوینده برای احترام مخاطب را در مقام سوم شخص گرفته است. این گونه استعمال در قرآن ری دیده شده است.^۲

۴.۱.۱.۴ شناسهٔ اول شخص جمع برای اول شخص مفرد: جمع فروتنی^۳

دیدیم که شناسه‌ها در بیان معنای کاربردی «ادب» و در راستای تکریم مخاطب، مخاطب مفرد را با شناسهٔ جمع همراه می‌کنند. با این وجود ساز و کار دیگری هم وجود دارد که که از رهگذر آن و با کوچک و حقیر و فروتن و متواضع نشان دادن گوینده، گویا مخاطب تکریم شده و معنای کاربردی «فروتنی و تواضع» از سوی شناسه‌های مشخص در جمله رمزگذاری می‌شود. در بعضی از زبان‌ها چون ژاپنی و کره‌ای نیز برای احترام به مخاطب و نشان دادن شأن اجتماعی وی، گوینده سعی می‌کند با استفاده از امکانات زبانی خاص، خود را کوچک‌تر از آن چه که هست نشان دهد تا مخاطب،

^۱ شواهد از نغزگوی کهن (۱۳۹۴) است.

^۲ صادقی (۱۳۶۸: ۶۹-۷۰) در این زمینه می‌نویسد: «مترجم این قرآن در چند مورد (طبق شمارش نگارنده در ۵ مورد) به جای شناسه‌ی دوم شخص جمع یعنی «-تد» شناسه‌ی سوم شخص جمع «-ند» را به کار برده است... در ص ۱۴۰، آیه ۲۸ سورة اعراف (اتقولون علی الله ما لا تملون) به «می‌گویید و خدا آنچه نمی‌دانند» ترجمه شده است. در ص ۱۶۸، آیه ۴۰ سورة انفال (و ان تولوا فاعلموا ان الله مولیکم) به «و اگر ورگردند بدانند که خدای تعالی نگاه‌دار شما است» ترجمه شده است.

^۳ humbleness

مورد احترام، کرنش، تعظیم و تکریم قرار گیرد (برای مطالعه بیشتر ر.ک به نغزگوی کهن ۱۴۰۰: ۸۸-۸۹). در زبان فارسی نیز استفاده از این امکانات رواج فراوان دارد. استفاده از شناسه اول شخص جمع به جای اول شخص مفرد، یکی از این امکانات است. در زبان فارسی برای تکریم مخاطب، گوینده به جای شناسه اول شخص مفرد، می‌تواند از شناسه اول شخص جمع استفاده کند که ناظر بر فروتنی است:

(۶) ما خودمان یک همشهری داشتیم (دیالوگ سریال دانی جان ناپلئون)

(۷) ما این چک رو برای کمک به مدرسه می نویسیم (دیالوگ فیلم رگبار)

در این کاربرد، گوینده با استفاده از «ما» به جای «من» می‌تواند میزان آگاهی خود را نسبت به فاصله اجتماعی‌اش از مخاطب نشان بدهد و از این رهگذر از تهدید وجهه مخاطب در گفت و گو جلوگیری کند. در واقع، این شیوه از جمع‌سازی را می‌توان ابزاری برای تمرکززدایی و ارجاع مستقیم از گوینده دانست. درس‌لر و مریلینی-بارباسی (۱۹۹۴: ۶۸) تضعیف ارجاع مستقیم از رهگذر جمع‌سازی را مبتنی بر این حقیقت می‌دانند که گوینده مفرد در میان گروه ناپدید می‌شود و از این طریق، مخاطب، اعتلا می‌یابد. با این وجود، ایشان اعزاز مخاطب از رهگذر به کارگیری شناسه‌ها و دیگر امکانات تکریمی برای دوم شخص جمع را بسیار رایج‌تر از فروهستن گوینده از رهگذر به کارگیری شناسه اول شخص جمع می‌دانند.

۵.۱.۱.۴ شناسه اول شخص جمع برای اول شخص مفرد: جمع نویسنده^۱

گزینش شناسه اول شخص جمع برای اول شخص مفرد به دلیل کاربرد دیگری نیز به وقوع می‌پیوندد و آن، موقعیتی است که نویسنده‌ای از اقدامات و نتایج نوشته خود اعم از کتاب یا مقاله سخن به میان می‌آورد و با آن که تنها یک نفر است ولی برای خود به عنوان اول شخص مفرد، از شناسه اول شخص جمع استفاده می‌کند. درس‌لر و مریلینی بارباسی (۱۹۹۴: ۶۸) که از این جمع با عنوان نوعی جمع استعاری^۲ یاد می‌کنند، برآنند که زبان‌هایی از جمله ایتالیایی، لاتین و ژاپنی از «جمع نویسنده» استفاده می‌کنند. اهداف کاربردی این صورت تصریفی از جمع فروتنی و جمع درباری (که در بخش بعد ارائه می‌شود) متفاوت است. در این نوع از جمع، که حاصل ارتباط میان نویسنده و مخاطبان و خوانندگان اوست، نویسنده از رهگذر به کارگیری شناسه اول شخص جمع سعی در دخالت دادن خوانندگان خود در جزئیات مقاله از جمله اهداف، روش و یافته‌های پژوهش می‌کند.

(۸) در ادامه، به مواردی از این حرف ربط در تاریخ بلعمی اشاره می‌کنیم (داوری، ۱۳۹۹).

^۱ author pluralization

^۲ metaphorical plural

۶.۱.۱.۴ شناسه اول شخص جمع برای اول شخص مفرد: جمع درباری

کاربرد شناسه اول شخص جمع برای اول شخص مفرد، علاوه بر تکریم مخاطب، می‌تواند به منظور تکریم و اعزاز گوینده نیز به خدمت گرفته شود. نغزگوی کهن (۱۳۹۶) این صورت جمع را «جمع درباری» خوانده است و بر آن است که بسامد وقوع این نوع کاربرد بسیار کمتر از جمع فروتنی بوده‌است، زیرا به لحاظ تاریخی، تنها کسانی مجاز به استفاده از آن بوده‌اند که مناصب بسیار بالایی دولتی داشته‌اند یا از خانواده‌های اشرافی بوده‌اند:

۹) آنجا از کالسکه پیاده شده به اسب سوار شدیم (ناصرالدین شاه ۱۳۶۳: ۱۰).

۷.۱.۱.۴ شناسه سوم شخص مفرد برای اول شخص مفرد

روش دیگر برای اظهار ادب و تواضع از رهگذر حقیر و فروتن شمردن گوینده، استفاده از شناسه سوم شخص مفرد برای اول شخص مفرد است. این روش اظهار تواضع و فروتنی در زبان فارسی به منظور عدم اشاره مستقیم به خود است. گوینده طوری صحبت می‌کند که گویی منظور خود او نیست و در مورد شخص ثالث (او) صحبت می‌کند. چنین کاربردی به این دلیل است که استفاده از ضمیر «من» و شناسه اول شخص مفرد، گوینده را در مرکز توجه قرار داده و بالطبع از اهمیت مخاطب می‌کاهد. ازین روی، گوینده برای انتقال حداکثر اهمیت به مخاطب و قرار دادن او در مرکز توجه و در سطحی بالاتر از گوینده، خود را تا سطح سوم شخص مفرد که به لحاظ اهمیت از اول شخص و دوم شخص پایین‌تر است تنزل می‌دهد تا با اظهار فروتنی، رعایت ادب را به جا آورده باشد^۱. این روند در بسیاری از موارد همراه با به کارگیری ضمائر مشخصی از جمله: بنده^۲، اینجانب، نگارنده، راقم این سطور و جز آن است (برای مطالعه بیشتر رک به نغزگوی کهن ۱۳۹۶).

۱۰) اینجانب به اطلاع می‌رساند (به جای به اطلاع می‌رسانم)

۲.۱.۴ کاربردشناسی و وندهای اشتقاقی

هسپلمت و سیمز^۳ (۸۷:۲۰۱۲) خلق واژه‌های جدید برای مفاهیم جدید و تغییر طبقه^۴ واژه پایه از سوی اجزای صرفی را حاصل فرآیند اشتقاق می‌دانند. با این وجود به نظر می‌رسد که صرف کاربردشناختی با آن دسته از وندهای اشتقاقی مرتبط است که نحو یا واژگان را تحت تأثیر قرار نمی‌دهند. همان‌طور که پیشتر اشاره شد، فارسی، از رهگذر وندهای اشتقاقی، به جز معانی مرکزی واژگانی، معانی مرتبط با کاربرد زبان در بافت را نیز رمزگذاری می‌کند و به حوزه صرف کاربردشناختی ورود می‌کند. بر اساس درس‌لر و مریلینی بارباسی (۸۵:۱۹۹۴)، از میان تمام امکانات صرف کاربردشناختی در حوزه اشتقاق، وندهای تصغیرساز، بیشترین توزیع را داشته و بیشترین مطالعات این

^۱ در این رابطه نغزگوی کهن (۱۳۹۶) بر آن است که استفاده بیش از حد از ضمیر «من» در بیشتر اوقات و البته با توجه به بافت کاربردی متکبرانه تلقی می‌شود.

^۲ معین (۱۳۴۷۶) در فرهنگ فارسی، ذیل مدخل «بنده» به این نکته اشاره می‌کند که «بنده» را به جای «من» به منزله اظهار ادب به کار می‌برند.

^۳ M. Haspelmath & A.D. Sims

^۴ در اینجا دقیقاً لفظ هسپلمت و سیمز یعنی change in word-class of the base lexeme را به کار برده‌ایم.

حوزه به این امکانات اختصاص یافته‌است. تصغیرسازی (کوچک‌سازی) فرآیندی جهانی است که از رهگذر آن معانی متعددی در زبان تولید می‌شود و عناصر مصغرساز در زبان‌های مختلف دنیا به شکل‌های مختلف تجلی یافته‌اند و به کار گرفته می‌شوند. ژورافسکی (۱۹۹۶) بر آن است که اجزای مصغر ساز از واژگانی برخاسته‌اند که مفهوم «کودک» دارند. با این وجود، مصغرسازی را می‌توان پدیده‌ای دانست که علاوه بر مفهوم واژمعنایی «کوچک بودن فیزیکی»، معانی کاربردی تحقیر و تحقیر را نیز که غالباً متأثر از بافت موقعیتی و ناشی از مخاطب قرار گرفتن افراد در وضعیت‌های عاطفی خاص است رمزگذاری کند. در این رابطه درس‌لر و مرلینی بارباسی (۱۹۹۴: ۸۵) اشاره می‌کنند که این وندها در ابتدا و در همه زبان‌های دنیا، مفهوم «کوچک بودن» یا تمایز میان بالغ/ نابلغ را رمزگذاری نموده و بعدها معانی کاربردشناختی از جمله ادب و تکریم و چاپلوسی و سپس اسامی خودمانی یا القاب بچه‌گانه را برای نشان دادن ارتباط بسیار صمیمی و محبت‌آمیز گوینده با شنونده بیان نموده‌اند. شواهد حاکی از آن است که فارسی زبانان برای بیان این مفاهیم از برخی پسوند‌های اشتقاقی بهره می‌گیرند و از رهگذر آنها مفاهیمی را بیان می‌کنند که تنها بر اساس موقعیت گفتار و ارتباط میان مخاطبان تعیین می‌گردد و مفهوم واژمنامه‌ای «کوچک»، که در واقع بر کوچک بودن فیزیکی دلالت دارد، از این اجزا در کاربرد وابسته به موقعیت گفتارشان برداشت نمی‌شود.^۱ کمپ، بروکس و گیلیس^۲ (۲۰۰۷) بر این باورند که وندهای مصغرساز در بسیاری از زبان‌های دنیا از جمله آلمانی، هلندی، آلمانی، فنلاندی، لیتوانیایی و جز آن تنها ناظر بر معنای «کوچک بودن» نیستند، بلکه اساساً ابزاری کاربردشناسی برای بیان محبت و گرمی داشتن هستند (برای مطالعه بیشتر ر. ک به ایمانی و کسائی (۲۰۱۵) و کاظمی و غفوری صالح (۱۳۹۷). بر اساس درس‌لر و مرلینی-بارباسی (۱۹۹۷: ۸۴) وندهای تصغیر در ایتالیایی، معانی کاربرد شناختی از جمله را رمزگذاری می‌کنند حال آنکه آلمانی و انگلیسی چنین مفاهیمی را از رهگذر وندهای تصغیر بیان نمی‌کنند. در ادامه به این دسته از وندهای اشتقاقی در فارسی اشاره می‌کنیم.

۱.۲.۱.۴ وند اشتقاقی /ak-/

صادقی (۱۳۹۷) بر آن است که زیاترین وند تصغیر در فارسی (که البته صادقی از آن با عنوان «تحبیبی» یاد می‌کند)، پسوند اشتقاقی ak - است. او بر این باور است که این پسوند از یک سو برای ساختن اسم‌های مصغر به کار می‌رود و از این راه، کوچک بودن فیزیکی را به نمایش می‌گذارد، مانند شهرک و اتاقک، و از طرف دیگر، برای ساختن نام‌های تحبیبی، مانند حسنگ (لقب حسن بن محمدبن میکال، وزیر معروف سلطان محمود) و ماهک و بوجعفرک (لقب ابوجعفر احمدبن علی بیهقی، مؤلف تاج المصادر) استفاده می‌شود. این پسوند در کاربرد تحبیبی خود با اسم‌های عام نیز

^۱ یکی از موضوعاتی را که می‌توان در راستای یافته‌های این بخش از پژوهش مورد واکاوی قرار داد، معرفی گروه‌های اجتماعی، سنی و یا جنسی است که این دسته از وندهای تصغیر را با اهداف کاربردشناختی به خدمت می‌گیرند. این موضوع به پژوهشگران علاقمند توصیه می‌شود.

^۲Kempe, V, Brooks, P & Gillis, S

به کار می‌رود، مانند طفلک و فرزندک. چنان که می‌بینیم، /-ak/ پسوندی متروک نیست و حتی امروز نیز برای ساختن اسم‌های مصغر به کار می‌رود. استفادهٔ اخیر این پسوند، تنها مفهومی کاربردشناختی دارد و از این رو در حوزهٔ صرف کاربردشناختی قابل طرح است. نام‌های تحبیبی حاصل این پسوند، تنها برای نشان دادن عطوفت و مهربانی و رابطهٔ بسیار نزدیک و عاطفی گوینده و مخاطب و در بافتی مشخص مورد استفاده قرار می‌گیرند و از این رو از معنی ساختوازی «دلالیت بر کوچک بودن فیزیکی» فاصله می‌گیرند و به حوزهٔ کاربرد صرف، ورود می‌کنند.^۱ نکتهٔ جالب اینجاست که پسوند /-ak/ علاوه بر معنای «تحبیب»، معنایی کاملاً متضاد با «تحبیب» را نیز رمزگذاری می‌کند و آن مفهوم کاربردی «تحقیر» است، مثلاً در واژه‌های: مردک، مردکه، زنک، زنیکه^۲، این پسوند به خدشه دار شدن غرور مخاطب، خوار داشتن، پست انگاشتن و کوچک و بی اهمیت شمردن او اشاره دارد. در این کاربرد اخیر، جزء اشتقاقی /-ak/، صرفاً بیانگر تحقیر و توهین است و تفاوت این معانی در بافت موقعیتی مشخص می‌شود. پسوند تحقیر و تصغیر به صورت پایهٔ اسم یا گونهٔ مرخم آن افزوده می‌شود.

۲.۲.۱.۴ وند اشتقاقی /-u/

وند اشتقاقی /-u/ نیز در شمار پسوندهایی است که عموماً (و البته نه در تمام موارد) بیانگر مفهوم تحقیر و توهین و خوارشماری است که نوعی بیان کاربردی است و به مقاصد زبانی گوینده نسبت به مخاطب اشاره دارد. کشانی (۱۳۷۱: ۴۳) در مورد ساختارهای کاربردی این پسوند بر آن است که این پسوند می‌تواند به طور استهزاءآمیز و تحقیر آمیز به توصیف اشخاصی بپردازد که به داشتن پدیده‌ای در ظاهرشان معروفند: از جمله: قوزو، کرمو، شپشو، پفو و یا عادت ناپسندی دارند مثل: اخمو، قهرو، غرغرو، اخ تفو، ترسو، شکمو، ریغو، بو گندو، دماغو، جیغ جیغو، فس فسو، هاف هافو، نق نقو.

۳-۱-۲-۳ وند اشتقاقی /-i/

بر اساس صادقی (۱۳۹۷)، پسوند اشتقاقی /-i/ بیانگر تحبیب و مهربانی است. نام‌هایی مانند زهرا و معصومه و فاطمه که به صورت «زری» و «مسی» و «فی فی» به کار می‌روند، کاربرد تحبیبی این پسوند و سطح صمیمیت بین گوینده و شنونده را نشان می‌دهند. بامشادی و قطره (۱۳۹۶) نیز در خلال تحلیل چند معنایی پسوند -ی در فارسی به کاربرد دلسوزی و تحبیب این پسوند در واژه‌هایی چون: «طفلی» و «داداشی» اشاره می‌کنند. با این وجود به نظر می‌رسد این پسوند، علاوه بر مفهوم

^۱ صادقی (۱۳۹۷) با ارجاع به ابوعبدالله مقدسی (قرن ۴) و ابوعبدالله حاکم نیشابودی (قرن ۵) و نویسندگان دیگر، پسوندهای اشتقاقی متنوعی را که به منظور کاربرد «تحبیب» در شهرهای مختلف ایران به اسامی متصل می‌شوند ذکر نموده که در اینجا از ذکر مجدد آنها پرهیز نموده و خواننده را به این مقالهٔ ارزشمند ارجاع می‌دهیم.

^۲ پسیکف (۱۹۷۳)، به نقل از کاظمی و غفوری صالح (۱۳۹۷) معتقد است که پسوند -ak دارای واجگونه‌های -یک، -وک، -اکه و -که است. ^۳ در این رابطه، نورایی نیا و شریفی (۲۹۴۰: ۱۳۹۴) به نکتهٔ جالبی در مورد پسوند /-ak/ اشاره می‌کنند و آن این است که این پسوند تنها هنگامی معنای تصغیر و تحقیر می‌دهد که به اسامی‌ای افزوده شود که در طبقهٔ بالای جانداری (جانداران انسان) قرار دارند و در موارد دیگر که به اسامی‌ای در طبقهٔ پایین سلسله مراتب جانداری (جانداران غیرانسان و بی‌جان‌ها) اضافه شود به معنای شباهت داشتن و داشتن رنگ است.

تحبيب، مفهوم تحقير و خوار انگارى و نيز وابسته به موقعيت گفتار (منظور، شرايط اجتماعى و فرهنگى است)، مفهوم اعزاز، ارجمند انگارى، ممتازپندارى و تکریم را رمزگذارى مى‌نماید. نجفیان و همکاران (۱۳۹۴) نيز به درستی به شواهد متعدد و متفاوتی از این پسوند در فارسى با عنوان «پسوند نسبت» اشاره مى‌کنند. پسوند نسبت «-ى» با توجه به موقعيت گفتارهای زیر مى‌تواند پسوندی کاربردى با معنى تحقير و توهين و خوارانگارى باشد: (۱) اقوامى که (متأسفانه) مورد احترام گویندگان نیستند، مثل: افغانى، (۲) صفات معرف مذهب مخاطب، مثل: کليمى، (۳) ابتلا به بيمارى خاص يا عادتى ناپسند، مثل: وسواسى، ترياکى، (۴) نوع پوشش، مثل: کراواتى (در جامعه‌ای که کراوات، پوششى نامناسب محسوب مى‌شود)، (۵) فاعليت، مثل طاغوتى (واژه‌ای که با توجه به نظام سياسى پيشين، به منظور خوارانگارى و تحقير افراد وابسته به نظام شاهنشاهى پيشين به کار مى‌رود)، سياسى، چپى. این پسوند در عين حال مى‌تواند با توجه به شرايط سياسى و اجتماعى، به منظور تکریم و اعزاز مخاطب به خدمت گرفته شود، مثلاً: واژه‌های انقلابی، حزب‌اللهی، خط امامی، حجابی و جز آن با توجه به سياست‌های جامعه اسلامی، واژگانی هستند که پسوند نسبت در آنها، موجب تکریم و اعزاز و ممتاز انگارى مخاطب مى‌شود.

۳.۱.۴ کاربردشناسی و وند کاربردى «ندا» /-ā/

پسوند /-ā/ با کاربرد ندا و مورد خطاب قرار دادن مخاطب در فارسى، پسوندی است که در ساخت منادا (مثل: خدايا، پروردگارا، شاهنشاهها) به خدمت گرفته شده و بر اساس آهنگر و مظفری (۱۴۰۰) ابزاری در پیوند با معنای پاره گفتارهای زبانی است و به منظور جلب توجه مخاطب مورد استفاده قرار مى‌گیرد. نکته بسیار جالب در مورد این پسوند که هیچ‌گاه به طور شفاف به آن اشاره نشده است این است که این پسوند هیچ یک از نقش‌های معنایی یا نحوی در جمله را بر عهده نداشته و استفاده از آن به خلق واژه‌های جديد از طبقه واژگانی جديد منجر نمى‌شود. به بیان دیگر این پسوند، نه در حوزه وندهای تصریفی و نه در حوزه وندهای اشتقاقی جایی ندارد^۲، بلکه به نظر مى‌رسد پسوندی «کاربردى» است. بر اساس لمبرشت^۳ (۲۶۷:۱۹۹۶) منادا از دیدگاه کاربردشناسی ابزاری برای فراخواندن و جلب توجه مخاطب برای برقراری و یا تداوم ارتباط بین مخاطب و گوینده تعريف شده است. هیل^۴ (۲۰۷۹:۲۰۰۷) نيز بر این باور است که نمایش منادا از دید نحوی در جمله به گونه‌ای است که از جمله جدا است؛ يعنى از جنبه نوشتارى معمولاً با علامت درنگ نما از بقیه ساختار جمله جدا مى‌شود. از جنبه آوایی هم در کلام قابل تشخیص است و پس از آن درنگ وجود دارد. آقا حسینی و همکاران (۱۳۹۳) بر آنند که ندا و منادا برای :

^۱ پیرو شقاقی (۱۳۹۲)، صراحی و علی‌نژاد (۱۳۹۲) این جزء ساختوازی را وند (و نه واژه بست) تلقی نموده ایم.

^۲ آهنگر و مظفری (۱۴۰۰) در چارچوب زایشی، گروه ندا را در گروه نحوی جدیدی به نام فراقکن گروه ندا در مرز نحو و کاربردشناسی بررسی نموده‌اند.

^۳ K. Lambrecht

^۴ V.Hill

الف) تأکید بیشتر بر مقاصد ثانوی جمله و جمله‌های پس از آن:

(۱۱) حافظا نقش رخ یار همانست که بود^۱

ب) بیان عظمت و بزرگی مخاطب:

(۱۲) پادشاه جرم ما را درگذار ما گنه‌کاریم و تو آمرزگار^۲

ج) هشدار و آگاهاندن مخاطب:

(۱۳) جانا حدیث حسنت در داستان نگنجد

و جز آن به خدمت گرفته می‌شوند^۳. جالب اینجاست که وند ندای ā- حتی به نام‌گوینده نیز متصل شده و گویا تأکید و هشدار را به خود گوینده نیز رمزگذاری می‌کند:

(۱۴) سعدیا مرد نکونام نمیرد هرگز

بر این اساس می‌توان جزئی صرفی را در زبان فارسی معرفی و بررسی نمود که تنها به منظور رمزگذاری معانی کاربردی به خدمت گرفته می‌شود و در هیچ یک از تقسیم‌بندی‌های صرفی و معنایی نمی‌گنجد. یعنی فارسی با حضور این وند، مجهز به طبقه جدیدی از وندها در کنار وندهای تصریفی و اشتقاقی است که می‌توان آن را وند کاربردی خواند^۴. با توجه به این که «وند ندا» را شاید بتوان بازمانده «حالت ندایی» از فارسی باستان دانست^۵، این وند را می‌توان به عنوان وند کاربردی نادری قلمداد نمود که بر اساس کهن‌ترین شواهد، معنایی کاربردی داشته و حاصل چند معنایی نیست. این موضوع را می‌توان یکی از دستاوردهای مهم این پژوهش دانست.

۴.۱.۴ کاربردشناسی و واژه‌بست

مطالعه واژه‌بست‌ها نیز می‌تواند به عنوان اجزای واژگانی که البته بسیار به وندها شباهت دارند، بخشی از حوزه صرف کاربرد شناختی باشد. در ادامه به دو دسته از این واژه‌بست‌ها با معانی کاربردی اشاره می‌کنیم.

^۱ شواهد از سوی نگارنده ارائه شده‌است.

^۲ پندنامه عطار <https://ganjoor.net/attar/pandname/sh4>

^۳ در خصوص معانی کاربردی مختلفی که وند ندا در فارسی رمزگذار می‌کند می‌توان تحقیقات عمیق و گسترده‌ای انجام داد. در اینجا به دلیل کمبود فضا تنها اشاره مختصری به این معانی شده تا بتوان این وند را وندی کاربردی معرفی نمود.

^۴ نکته‌ای که در اینجا ذکر آن ضروری به نظر می‌رسد این است که «حالت ندایی یا vocative» یکی از حالت‌های هشت‌گانه اسم در فارسی باستان بوده که بر اساس کنت (Kent ۲۰۹:۱۳۸۴) از رهگذر وند ā- رمزگذاری می‌شده‌است. با این وجود قویاً باور داریم که «حالت ندایی» بر اساس پذیرفته‌شده‌ترین تعریف حالت از بلیک (Blake 1:2001) که در فهرست ویژگی‌های دستوری Grammatical features Inventory به آدرس: <https://www.smg.surrey.ac.uk/features/morphosyntactic/case> آمده‌است، یعنی: «حالت، نظامی از نشانه‌گذاری اسامی وابسته، برای بیان نوع رابطه‌شان با هسته‌شان است»، حالت ندایی را نمی‌توان به واقع، نوعی حالت دستوری دانست و متعاقب آن، وند ندا را نیز نمی‌توان، وندی تصریفی قلمداد نمود. کیبورت (Kibort 2008) نیز به این که حلت ندایی را نمی‌توان، حالتی دستوری دانست اشاره می‌کند، ولی به جای این که این حالت را نوعی حالت کاربردی بدانند، آن را حالتی کاملاً معنایی قلمداد می‌کند. در این پژوهش، حتی اگر فرض کنیم وند ندای ā- بازمانده وند حالت فارسی باستان است، بازهم آن را نشانه‌ای حالتی دستوری نمی‌دانیم و به آن برچسب حالت کاربردی می‌دهیم.

^۵ این موضوع فعلاً در حد فرضیه مطرح می‌شود و پژوهش عمیق در خصوص آن به فرصتی دیگر موکول می‌گردد.

۱.۴.۱.۴ کاربردشناسی و صورت‌های واژه‌بستی =O (برای نشانه «را» و برای نشانه هم‌پایگی «و») و (am = برای نشانه افزایشی^۱ «هم»^۲)

برخی از ساخت‌های زبان فارسی از جمله نشانه مفعول «را»، و حرف عطف «و» و افزایشی «هم» می‌توانند در بافت، صورت واژه‌بستی داشته باشند، این صورت‌های پی‌بستی^۳ به ترتیب =O برای نشانه «را» و حرف عطف «و» و am = برای صورت «هم» هستند. داده‌های زبان فارسی نشان می‌دهند که این صورت‌های واژه‌بستی، مفهوم نحوی یا معنایی مشخصی را در جمله رمزگذاری ننموده، بلکه تنها در بافت مکالمات غیررسمی و میان شرکت‌کنندگانی که با یکدیگر روابط غیررسمی دارند، مورد استفاده قرار می‌گیرند. به بیان دیگر، این صورت‌های پی‌بستی، تنها زمانی به خدمت گرفته می‌شوند که موقعیت گفتار، موقعیتی غیررسمی و گفتاری است. از این رو می‌توان ادعا نمود که صورت‌های واژه‌بستی =O و am = اجزای حوزه صرف کاربردشناختی هستند. در واقع، به محض اینکه گوینده‌ای از این دو نوع واژه‌بست (خصوصاً واژه‌بست^۴ am =) به جای صورت‌های کامل آنها استفاده می‌کند، این پیام مخابره می‌شود که ارتباط میان گوینده و مخاطب، ارتباطی غیررسمی است و موقعیت گفتار، نیز بر بافتی اجتماعی از تعامل گوینده و مخاطب دلالت دارد که در آن، شرکت‌کنندگان در ارتباطی گفتاری هستند که حتی در صورت درجه پایین آشنایی یا حضور سلسه مراتب قدرت میان گوینده و شنونده، به دلیل غیرنوشتاری و گفتاری بودن ارتباط، فقط از این صورت‌ها استفاده می‌کنند.

۲.۴.۱.۴ واژه‌بست ویژه نشانه اخطار^۵ hā =

همان‌طور که پیشتر اشاره شد، برخی از اجزای وابسته زبانی در فارسی از جمله وندهای تصریفی و اشتقاقی، علاوه بر معانی مرکزی خود، دستخوش چند معنایی شده و معانی‌ای حاشیه‌ای را رمزگذاری می‌کنند که در حوزه کاربردشناسی عمل می‌کنند. با این وجود، فارسی، تکواژی را به این منظور به خدمت می‌گیرد که به نظر می‌رسد به لحاظ در زمانی، معنای واژگانی نداشته و تنها معنای مرکزی آن، معنایی کاربردشناختی است. این تکواژ، واژه‌بست hā = است که عموماً در گفتار برای تأکید و اخطار به مخاطب به گروه فعل افزوده می‌شود. این صورت، در مطالعه شقاقی (۱۳۹۲) جزء واژه‌بست‌های فارسی طبقه‌بندی شده و چون صورت کامل ندارد، واژه بست ویژه محسوب می‌شود و به لحاظ

¹ additive

^۲ برای اثبات هویت واژه‌بستی این عناصر ر.ک به شقاقی (۱۳۹۲:۲۳).

^۳ «رو» تکواژگونه دیگری از «را» است که در گونه گفتاری و غیررسمی، پس از اسمی که به مصوت ختم می‌شود، می‌تواند ظاهر شود، در این پژوهش از بررسی این تکواژگونه به دلیل آن که جزئی صرفی نیست، آگاهانه اجتناب شده‌است، با این وجود بر آن هستیم که این تکواژگونه نیز همانند صورت پی‌بستی «را»، تنها مفاهیم کاربردی را در جمله رمزگذاری می‌کند.

^۴ اگر به مکالمات روزمره فارسی زبانان دقت کنیم متوجه می‌شویم که صورت واژه‌بستی =O تقریباً در تمام موقعیت‌های گفتار، جانشین صورت کامل «را» و نشانه هم‌پایگی «و» شده‌است. پژوهش عمیق در این مورد را به پژوهشگران علاقمند پیشنهاد می‌کنیم.

⁵ warning

جهت اتصال به گروه فعلی پی بست است. بر اساس آستین^۱ (۱۱۸:۱۹۶۲) مفهوم اخطار، نوعی کنش غیربیانی^۲ است که از رهگذر آن، فرد، قدرت، حق و تأثیر خود را بر شخص دیگری به نمایش می‌گذارد. در همین راستا، سرل^۳ (۶۷:۱۹۶۹) معتقد است که غالب اخطارها، گزاره‌هایی فرضی^۴ و برنهستی هستند، که عبارت «اگر الف - سپس ب» یا به عبارتی، مفهوم «اگر الف را انجام ندهی، ب اتفاق خواهد افتاد» را رمزگذاری می‌کنند. در واقع، عبارات اخطاری، سازوکارهایی هستند برای جلب توجه مخاطب و هشدار به او در مورد خطری مشخص یا عواقبی ناگوار تا کاری را انجام بدهد یا ندهد و از این عواقب جلوگیری کند. زبان فارسی نیز مشخصاً از واژه‌بست $\text{hā} =$ و حتی صورت کوتاه‌تر شده آن یعنی $\text{ā} =$ برای بیان اخطار و هشدار به مخاطب بهره می‌گیرد.

(۱۵) میگم ها!

(۱۶) میگما!

(۱۷) میگم همه‌چیو ها!

اما پرسشی که تاکنون در هیچ یک از مطالعات فارسی طرح نشده و بالطبع پاسخی هم به آن ارائه نشده‌است، این است که منبع این عنصر کاربردی چه بوده‌است و این عنصر از کجا وارد زبان فارسی شده‌است؟ آیا عنصری با معنای واژگانی یا معنای دستوری بوده‌است که دستخوش تغییر نقش و معنا شده و این معنای کاربردی را کسب کرده‌است یا عنصری با معنای اولیه کاربردی بوده‌است؟ اگر این فرضیه اخیر تأیید شود، نمونه‌ای نادر در زبان‌های دنیا به شمار می‌رود که معنای اولیه صورتی زبانی، معنایی کاربردی است و حاصل تغییر معنایی و چند معنایی نیست. فرضیه‌ای که این مقاله در خصوص منبع واژگانی این پی‌بست ارائه نموده‌است این است که منبع واژگانی پی بست $\text{hā} =$ با نقش کاربردی «اخطار و هشدار»، احتمالاً صورتی است که با شباهت‌هایی در همین نقش و معنای کاربردی در زبان فارسی موجود بوده است. این صورت، به احتمال قرین به یقین، صورت «هان» بوده‌است که در قرون پیشین زبان فارسی، تنها رمزگذار معنای کاربردی اخطار و هشدار بوده‌است و در فارسی نو امروز، تنها دستخوش سایش آوایی بدون تغییر معنا یا کاربرد شده‌است. «هان» در فرهنگ‌های لغت فارسی با چندین معنا مستند شده‌است، اما تنها یک معنا به عنوان نخستین و رایج‌ترین معنای آن ارائه شده است و آن معنای «تنبیه، هشدار و اخطار» است، یعنی گوینده با به خدمت گرفتن این کلمه، مفاهیم کاربردی آگاهانیدن، اخطار، هشدار و تأکید در کاری و امری را به مخاطب انتقال می‌دهد. مقوله واژگانی «هان» در فرهنگ‌های فارسی از جمله برهان قاطع «صوت» معرفی شده‌است. این کلمه در فرهنگ معین، با مفهوم کاربردی «به هوش باش!» به کار رفته و توضیح داده شده که «هان» کلمه‌ای است که برای آگاه کردن به کار می‌رود. در فرهنگ عمید به عنوان نخستین

¹ J. Austin

² Illocutionary

³ J. Searl

⁴ Hypothetical

معنا، «هان» به عنوان کلمه «تنبیه» در مقام آگاه ساختن کسی یا تأکید در امری به کار می‌رود. شواهد زیر کاربرد واژه «هان» در معنی هشدار و اخطار را نشان می‌دهند:

(۱۸) هان مشو نومید! چون واقف نه‌ای از سر غیب باشد اندر پرده بازی‌های پنهان غم مخور (حافظ)^۱

(۱۹) هان بر سر این دو راهه از روی نیاز چیزی نگذاری که نمی‌آیی باز (خیام)^۲

(۲۰) گفت خندان که هین پیاله بگیر ستم گفت هان ز باده منوش (هاتف اصفهانی)^۳.

همان‌طور که از شواهد برمی‌آید، واژه هشدار و اخطار «هان» در غالب موارد در ابتدای جمله ظاهر می‌شود، که به جهت ترتیب واژه با ترتیب واژه hā= و یا ā= در فارسی امروز تفاوت دارد. با این وجود مواردی محدود هم عموماً در شعر فارسی مستند شده‌است که این واژه جایگاه انتهای جمله را به خود اختصاص داده‌است. ترتیب واژه‌ای که می‌تواند منشاء ترتیب واژه امروز این پی‌بست باشد:

(۲۱) هان تا نبوی غافل و خفته نروی هان (ناصر خسرو)^۴

(۲۲) هان ای دل عبرت بین از دیده نظرکن هان ایوان مداین را آیین. عبرت دان^۵ (خاقانی)

اگرچه اکثریت شواهد کاربرد «هان» این واژه را به صورت کامل به کار برده‌اند ولی صورت کوتاه‌شده آن، یعنی «ها» نیز به صورتی که امروز به خدمت گرفته می‌شود، در برخی شواهد، مستند شده و حتی با همین معنای هشدار و اخطار در واژه‌نامه پارسی ویکی^۶ به صورت مدخل ارائه شده‌است. در این واژه‌نامه، مقوله «ها»، صوت معرفی شده و اشاره شده‌است که در مواردی «ها» به معنی بنگر، ببین، بهوش باش و مانند این‌ها به کار می‌رود که در این صورت از اصوات تنبیه و تحذیر و تأکید و هشدار به شمار می‌رود:

(۲۳) ها ثریا نه خوشه عنب است دست برکن ز خوشه می بفشار (خاقانی)^۷

(۲۴) گفتی که کجاست دلستان ها دلبر دلستانم این است (نظامی)^۸

(۲۵) و من ناورد پانصد سال هجرت/ دروغی نیست، ها بر هان من، ها! (خاقانی)

^۱ <https://ganjoor.net/hafez/ghazal/sh255>

^۲ <https://ganjoor.net/khayyam/tarane/tkh4/sh12>

^۳ <https://vajehyab.com/dekhoda/%D9%87%D8%A7%D9%86->

^۴ <https://ganjoor.net/naserkhosro/divann/ghaside-naser/sh192>

^۵ <https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh168>

^۶ <https://www.parsi.wiki/fa/wiki/print/434304/%D9%87%D8%A7>

در این واژه‌نامه آمده‌است: صاحب نهج‌الادب در ذیل حروف تنبیه پس از ذکر «هان» می‌آورد: «ها» چون «هادرویش» و می‌تواند که «ها» مخفف «هان» باشد که هم برای این معنی آید، چنان‌که «گدای هادوری» به معنی گدایی که دوری از او بهتر است، در محل تخصیص و آگاه کردن مستعمل شده‌است. اثیراخیستی گفته: «معیشتی نه که با عزت و قناعت آن به هر دری نروم چون گدای هادوری».

^۷ <https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh168>

^۸ <https://www.parsi.wiki/fa/wiki/print/434304/%D9%87%D8%A7>

^۹ <https://ganjoor.net/khaghani/divankh/ghasidekh/sh8>

با توجه به مستندات ارائه شده در خصوص ارتباط آوایی و نقشی میان واژه «هان» در قرون پیشین و پی‌بست «=ها» در گفتار امروز فارسی زبانان، و با توجه به این که شواهدی نیز مبنی بر کاربرد صورت سایش‌یافته «=ها» با همان نقش هشدار و تنبیه و تحذیر و تأکید در قرون پیشین نیز موجود و مستند هستند، می‌توان این پی‌بست را عنصری صرفی با نقش اولیه کاربردشناختی قلمداد نمود که حاصل چند معنایی نبوده و همواره در جمله، فقط با توجه به موقعیت و کنش گفتار، معنای کاربردی هشدار و اخطار و تأکید و تنبیه را رمزگذاری می‌نموده‌است. پدیده‌ای که در میان زبان‌های دنیا نادر است و می‌تواند به عنوان دستاورد پژوهش حاضر قلمداد شود.

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مواردی از کاربرد اجزای صرفی در فارسی را تحلیل نمودیم که علاوه بر معنای اولیه خود به عنوان عناصر حوزه‌ی واژگانی یا واژنحوی، مفاهیمی را رمزگذاری می‌نمایند که به حوزه کاربرد زبان مربوط می‌شوند، یعنی تحت دو متغیر موقعیت گفتار و کنش گفتار پایه عرصه وجود می‌گذارند. این اجزا در هر سه زیر حوزه تصریف، اشتقاق و واژه‌بست، علاوه بر معنای اولیه لغت‌نامه‌ای خود، معنای کاربردی اجزای صرفی از جمله ادب، تکریم، فروتنی، تشریک مخاطبان در بحث، تحبیب، تحقیر و هشدار و اخطار را بیان نموده و از این رهگذر، بر خلاف معنای اولیه واژگانی یا واژنحوی که فقط، خود واژه را تحت تأثیر قرار می‌دهند، بر کل جمله تأثیر گذارند. با این وجود، داده‌های این پژوهش حاکی از وجود جزء صرفی «=ها» در فارسی است که اگرچه تحت سایش آوایی قرار گرفته ولی از حدود ۹ قرن پیش در این زبان، تنها مفهومی کاربردی را رمزگذاری می‌نموده و عنصری واژمعنایی نبوده‌است. حضور چنین عنصری که حاصل چندمعنایی نبوده و حاوی مفاهیم اولیه کاربردی است در زبان‌های دنیا امری نادر است. این پژوهش همچنین بر اساس ماهیت کاربردی وند منادا، پیشنهاد طبقه جدیدی برای دسته‌بندی وندها در کنار طبقات تصریفی و اشتقاقی دارد. این طبقه جدید را طبقه کاربردی می‌نامیم که اجزای آن نه مفاهیم دستوری و نه مفاهیم واژگانی بلکه تنها، مفاهیمی کاربردی را در جمله رمزگذاری می‌کنند و از این رو نمی‌توانند متعلق به طبقات تصریفی و اشتقاقی باشند.

منابع فارسی

آقاحسینی، حسین، همتیان، محبوبه، مشاوری، زهره (۱۳۹۳). جایگاه «ندا و منادا» در دستور زبان فارسی و علم معانی. *فنون/ادبی*، ۶(۲)، ۱-۱۴.

[Doi: 20.1001.1.20088027.1393.6.2.3.5](https://doi.org/10.1001.1.20088027.1393.6.2.3.5)

آهنگر، عباس‌علی، مظفری، زهرا (۱۴۰۰). ندا و منادا در مرز نحو و کاربردشناسی در زبان فارسی.

زبان پژوهی، ۱۳(۳۹)، ۲۳۵-۲۵۶. [Doi: 10.22051/jlr.2020.25103.1672](https://doi.org/10.22051/jlr.2020.25103.1672)

بامشادی، پارسا، قطره، فربیا (۱۳۹۶) چند معنایی پسوند -ی فارسی: کندوکاوی در چهارچوب ساختواژه فارسی. *جستارهای زبانی*، ۸(۷)، ۲۶۵-۲۸۹.

https://lrr.modares.ac.ir/article_6615_c6102b3727b2a7d8b1bb6981147081ef.pdf

داوری، شادی (۱۳۹۹). نظام حروف ربط در «تاریخ بلعی»، *زبان و زبان‌شناسی*، ۱۶(۳۲)، ۲۱۹-۲۴۵. Doi: 10.30465/lsi.2022.7933

شقاقی، ویدا (۱۳۹۲). واژه‌بست جایگاه دوم در فارسی. در: مجموعه مقالات نخستین همایش ملی بررسی واژه‌بست در زبان‌های ایرانی. به کوشش: محمد راسخ مهند. تهران: نشر نویسه پارسی. صادقی، علی‌اشرف (۱۳۹۷). پسوندهای تحبیبی در دوره اسلامی. *فرهنگ‌نویسی: ویژه‌نامه فرهنگستان*. جلد سیزدهم. ۴-۴۱.

صمدی، هوشنگ (۱۳۵۷). بهار در مه. چاپ اول. تهران: سپهر. صراحی، محمدامین و علی نژاد، بتول. (۱۳۹۲). رده‌شناسی واژه‌بست در زبان فارسی. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۵(۸)، ۱۰۳-۱۳۰. doi: 10.22067/lj.v5i8.34489

کاظمی، فروغ، گلناز غفوری، صالح (۱۳۹۷). بررسی بینابانی وندهای مصغرساز در زبان‌های فارسی، ترکی استانبولی، انگلیسی و فرانسه. *رخسار زبان*، شماره ۵، ۸۳-۱۰۵. <https://ensani.ir/file/download/article/1561360680-10217-5-5.pdf> کشانی، خسرو (۱۳۷۱). اشتقاق پسوندی در زبان فارسی امروز. تهران: مرکز نشر دانشگاهی. کشاورز، کریم (۱۳۷۱). *هزارسال نثر پارسی*. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی. محتشمی راد، نسیم، ایزدی، الهام (۱۴۰۱). «هم» در فارسی. *زبان و زبان‌شناسی*، شماره ۳۴، ۲۱۹ تا ۲۴۶.

نجفیان، آرزو، روشن، بلقیس، قیراطی، زهرا (۱۳۹۴). صرف کاربردشناختی پسوندهای نسبت در زبان فارسی. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۷(۱۳)، ۲۱-۳۸.

Doi: 10.22067/lj.v7i13.56497

نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۹۴). امکانات تکریمی ارجاعی در فارسی نو. جشن‌نامه دکتر کورش صفوی، به اهتمام مهرداد نغزگوی کهن و محمد راسخ مهند، ۳۹۳-۳۶۵، تهران: سیاه‌رود.

نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۹۶). شکل‌گیری ضمایر اول و دوم شخص جدید فارسی نو از منظر دستوری‌شدگی. *ویژه‌نامه فرهنگستان (دستور)*، شماره ۱۳، ۳-۴۵.

نغزگوی کهن، مهرداد (۱۴۰۰). *زبان فارسی در گذر زمان* (مجموعه مقالات، دفتر سوم)، تهران: کتاب بهار، چاپ اول.

نورایی‌نیا، ریحانه، شریفی، شهلا (۱۳۹۴). نگاهی رده‌شناختی به پسوندهای تصغیرساز در زبان فارسی و گویش سیستانی. *مجموعه مقالات سومین همایش ملی زبان‌شناسی و آموزش زبان فارسی*؛

چشم/نداز پژوهش‌های زبان در قرن ۲۱. به کوشش محمد حسینی معصوم و شهلا شریفی. تهران: انتشارات نویسه پارسی.

References

- Allwood, J. (1977). "A critical look at speech act theory". In DAHL, Osten (ed.). *Logic, Pragmatics and grammar*. Goteberg: University of Goteberg, 53-60.
- Austin, J. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press, 1962.
- Bamshadi, P. & F. Ghatreh (2017). The Polysemy of Suffix â-iâ: An Exploration within the Construction Morphology. *Language Related Research*. Volume 8, Issue 7, March and April 2017, Pages 265-289.
- Blake-Barry J. (2001). *Case*. (Second edition). Cambridge: CUP.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Dressler, W. U & Merlini Barbaresi, L. (1994). *Morphopragmatics: diminutives and intensifiers in Italian*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Haspelmath, M., & Andrea, D. S. (2012). *Understanding Morphology*. 2nd edition. London: Hodder Education.
- Hill, V. (2007). "Vocatives and the pragmatics-syntax interface". *Lingua*, 117, 20772105.
- Imani, A., & Kassaei, G. (2016). A morpho-semantic study of the diminutive suffix -æk in Persian. *New Trends and Issues. Proceedings on Humanities and Social Sciences*. [Online]. 07, pp 85-93.
- Jurafsky, D. (1996). "Universal tendencies in the Semantics of the diminutive". *Language*, 72(3), 533-578.
- Kempe, V., Brooks, P., & Gillis, S. (2007). Diminutives provide multiple benefits for language acquisition. In book: *Acquisition of diminutives: A cross-linguistic perspective*. Chapter: Diminutives provide multiple benefits for language acquisition. Publisher: John Benjamins. Editors: I. Savickiene, W. U. Dressler. 319-342.
- Kibort, A. (2008). *Grammatical Features Inventory: Case*. University of Surrey. <http://dx.doi.org/10.15126/SMG.18/1.04>
- Kiefer, F. (2007). "Morphology and Pragmatics". In: Spencer & Zwicky (2007). *The handbook of Morphology*. Malden: Blackwell Publishing.

- Lambrecht, K. (1996). On the formal and functional relationship between topics and vocatives. Evidence from French. In A. Goldberg (Ed.), *Conceptual structure, discourse and language* (pp. 267-288). Stanford: CSLI Publications.
- Searle, J. (1969). *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shibatani, M. (2006). "Honorifics". In: Keith Brown (Ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Second Edition. Volume 5. 1600-1608. Oxford: Elsevier.
- Sorahi, Mohammad Amin & Batoul Alinezhad (2013). A Typological Study of Clitics in Persian. *Journal of Linguistics and Khorasan Dialects*. Volume 5, Issue 8 - Serial Number 8, April 2013. Pages 103-130. 10.22067/lj.v5i8.34489
- Wierzbicka, A. (1991). *Cross-Cultural pragmatics: The semantics of human interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.